

Ausesken o Ause? Sobre els topònims monetaris ibèrics

M. CRUSAFONT I SABATER

A les monedes ibèriques hi sol constar el topònim del lloc d'emissió. Són els casos d'ILTURO, BAITOLO o ILTIRTA, per exemple. En altres casos, el referent geogràfic apareix lligat a la tribu ibèrica que va fer l'encunyació i es converteix així en una designació de tipus territorial, que abraçaria tot l'espai que dominava aquesta tribu. Aquest és el cas, per exemple, de KESE, que es refereix als ksesans, habitants d'una zona al voltant de la Tarragona actual. El mateix es podria dir per als casos de AUSESKEN o LAIESKEN, en al·lusió als ausetans o als laietans respectivament.

De tota manera, no hi ha raons de pes per pensar que el taller monetari, en el cas de la designació territorial, pogués ésser altre que Tarragona per a les peces de KESE o bé Barcelona o Vic per als de LAIESKEN o AUSESKEN. Ho fa pensar l'existència de dracmes ibèriques anteriors amb els topònims de BARKENO o TARAKONSALIR.

Al marge d'això, els noms dels tallers, sigui en la forma del nom concret o del territorial o tribal, presenten sovint uns afegits. Així, per al cas de ILTIRTA, la Lleida actual, coneixem, en diferents tipus monetaris les formes següents:

ILTIRTA

ILTIRTASALIRBAN

ILTIRTAR

ILTIRTASALIRUSTIN

ILTIRTASALIRNAI

És evident, en aquest cas, que es tracta de noms compostos que contenen com a nucli el topònim ILTIRTA i que, en els casos de llegenda més llarga, s'hi ha afegit una desinència que caldria interpretar. Certament, les formes ILTIRTA o IL-

TIRTAR potser podrien ésser equivalents. Pel que fa a la forma SALIR, és present en altres casos:

KESESALIR	TARAKONSALIR
ERUSALIR	SOISALIR
BELSESALIR	OLOSORNR-BETASESALIR

Villaronga suposa que aquesta desinència SALIR vol significar ARGENT. Així, per exemple, ILTIRTASALIR voldria dir ARGENT dels d'ILTIRTA. Això sembla possible, perquè aquesta partícula afegida apareix sempre en monedes de plata.

Queda clar, amb això, que totes aquestes llegendes són, en realitat, noms compostos que s'inicien amb el nom de la seca. En el cas d'ILTIRTASALIRBAN es tracta del taller d'ILTIRTA i quan parlem dels denaris d'argent amb aquesta lectura no els considerem pas d'un taller anomenat ILTIRTASALIRBAN, sinó, senzillament, d'ILTIRTA.

Un altre grup de noms, força nombrós, que trobem a les monedes ibèriques té una terminació SKEN. Tenim, per exemple, els casos:

AUSESSEN	OTOBESKEN
IKALKUSKEN	SETEISKEN
ILTIRKESKEN	UNTIKESKEN
LAIESKEN	URKESKEN

Dins d'aquest grup, tenim el cas de les monedes de bronze del taller denominat d'ILTIRKESKEN. La dracma d'argent que es considera d'aquest mateix taller porta la llegenda ILTIRKESALIR, mentre que el bronze sempre porta la llegenda ILTIRKESKEN. Sembla clar, doncs, que podem aïllar un nucli, ILTIRKE, i dues formes:

ILTIRKESALIR per a les monedes de plata
ILTIRKESKEN per a les monedes d'aram

Si acceptem que SALIR vol dir plata, potser es podria concloure que SKEN vol significar aram, cosa que encaixaria bé en la major part de les monedes que porten llegendes acabades en SKEN. Hi ha però alguna excepció, com és el cas d'AUSESSEN, amb aquesta llegenda tant per a les peces d'aram com per al denari d'argent. Així, doncs, tot i que l'existència d'alguna excepció potser no invalida totalment la hipòtesi, sí que la converteix en insegura.

En canvi, sí que podem concloure que el nom de la seca productora de les monedes amb ILTIRKESALIR i ILTIRKESKEN no és lògic designar-lo amb la forma

ILTIRKESKEN, sinó que sembla més raonable dir-ne ILTIRKE, de la mateixa manera que a les monedes del taller d'ILTIRTA o també del d'ARSE les designem així, tot i la varietat de desinències que trobem a les diferents emissions d'aquell taller. En el cas d'ARSE, hom ha pres el nucli que sembla definir el topònim. Encara que en el cas de ILTIRKESKEN no disposem, a diferència d'Iltirta o bé d'Arse, de monedes amb la forma ILTIRKE tota sola, l'existència de les dues terminacions amb SALIR i amb SKEN, ben conegudes també en altres monedes, ens determinen bé quin és el nucli, és a dir, la part que designa el topònim. D'altra banda, és clar que en variar les desinències el nucli gairebé mai varia, fora del cas d'alguna excepcional supressió de la darrera lletra com es dona, per exemple, a ARSE.

Al nostre entendre, doncs, només per inèrcia seguim parlant d'ILTIRKESKEN i, des de la identificació de la peça d'ILTIRKESALIR i la seva adscripció al mateix taller que les monedes d'ILTIRKESKEN, seria més lògic parlar del taller d'ILTIRKE.

Immediatament ens adonem que aquesta conclusió es podria estendre als altres tallers en la mateixa situació, és a dir, quan tinguem perfectament determinades les desinències, com és el cas de la forma SKEN.

Tenim, per exemple, el cas d'AUSESKEN. Si en el cas de KESE, aquesta paraula la prenem com una al·lusió a la tribu dels ksetans, seria AUSE la que al·ludiria igualment la dels ausetans, més que no pas AUSESKEN. D'altra banda, en aquest cas, tenim el topònim, ben determinat en època romana, d'AUSA. Per tant, també en aquest cas, en designar el taller caldria parlar d'AUSE, terme que tindria l'avantatge d'acostar-nos a la forma del topònim que històricament sabem que fou el taller monetari, un taller i una ciutat que es derivà, però, del nom tribal. La comparació amb KESE ens demostra, però, que res canvia tant si parlem de tallers com de tribus i que les desinències s'han de considerar a part.

En el cas d'UNTIKESKEN, el topònim d'Undicia o Undica ens és molt menys ben documentat, però, encara que no hagués existit, la forma UNTIKE seria igualment l'adient si la prenem com a al·lusiú als indigets.

En el cas de LAIESKEN, sembla clar que no hi hagué, en cap cas, la ciutat d'aquest nom. La forma BARKENO en dracmes ibèriques anteriors als bronzes demostra que la forma arcaica, ibèrica, de la BARCINO romana ja era formada. Però, per les mateixes raons que abans, la forma LAIE seria la més adient com a al·lusió als laietans.

Aquesta conclusió es podria estendre a tots els tallers que porten desinències ben establertes i, certament, a tots els tallers amb noms acabats amb les formes SKEN.

Cal considerar, també, que aquesta forma de procedir seria més avinent a l'hora de cercar els topònims actuals equivalents a les formes antigues. Les desinències més aviat ens destorben, en aquest sentit. Així, AUSE és molt més proper a l'AUSA romana o bé a l'AUSONA medieval o bé SAITABI, molt més entene-

dora com a Xàtiva que si haguessin conservat per designar-la la forma SAITABI-KITARBAN que trobem en algunes de les seves monedes. El mateix podríem dir per EUSTI, millor que EUSTIBAICULA si l'assimilem a Estiula.

En definitiva, la nostra proposta seria transcriure les desinències en fer les lectures de les llegendes, però eliminar-les en referir-nos al taller o zona d'emissió. Per tant, en el cas de Catalunya i de la desinència SKEN, les formes serien:

<i>NO</i>	<i>SINÓ</i>
AUSESKEN	AUSE
ILTIRKESKEN	ILTIRKE
LAIESKEN	LAIE
UNTIKESKEN	UNTIKE

I el mateix podríem dir per a qualsevol altre taller amb terminació SKEN o per a qualsevol altra llegenda que acabés amb una altra desinència perfectament individualitzada.